

Nr 163

Av herr **Regnéll m. fl.**, om förhöjt anslag till stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier, m. m.

Anslaget till Gemensamma universitetsändamål: Stipendier för främjande av högre vetenskaplig forskning under åttonde huvudtiteln föreslås i årets statsverksproposition förbli oförändrat 1 680 000 kronor. Stipendierna avser licentiander och doktorander vid universiteten, Stockholms högskola, karolinska institutet, tandläkarhögskolorna och farmaceutiska institutet.

I den i statsverkspropositionen nämnda utredning, som Sveriges för- enade studentkårer förelade Kungl. Maj:t den 31 augusti 1956, påvisas, att de nuvarande licentiand- och doktorandstipendierna varken till antal eller storlek kan beräknas ha den rekryteringsfrämjande funktion, som de avsågs få när de inrättades 1947. Antalet stipendier för högre naturvetenskapliga, samhällsvetenskapliga och humanistiska studier har inte ökat, trots att antalet primärexamina inom hithörande ämnen stigit för varje år. En nyutexaminerad kandidat eller magister, som står inför valet mellan att ge sig ut i förvärsarbete eller fortsätta sin utbildning, måste således i dag räkna med att han har mindre möjlighet att få ett stipendium än hans kollega 1947 i samma situation hade. Den grupp, på vilken stipendierna i första hand skall verka lockande, de som just avlagt fil. kand.- eller fil. mag.-examen, var 1955 ungefär dubbelt så stor som 1947, medan antalet stipendier var oförändrat. Inte heller har beloppen för stipendierna höjts i den utsträckning, som kunde varit motiverad av penningvärdeförsämringen. Beloppen är i dag 20 % högre än 1947, medan konsumentprisindex under samma tid stigit med ungefär 50 %. Det är således uppenbart, att stipendierna i dag inte så verksamt som 1947 kan konkurrera med den utkomst, som på arbetsmarknaden står att vinna för akademiker med primärexamen.

Om relationen mellan antalet under året avlagda kandidat- och magister- examina och antalet licentiand- och doktorandsstipendier vid tidigare nämnda läroanstalter varit densamma 1955 som 1947, skulle ytterligare 141 licentiand- och 147 doktorandstipendier varit inrättade. För att dessa stipendiers realvärde skulle varit detsamma som 1947 hade erfordrats, att licentiandstipendierna uppgått till 3 700 och doktorandstipendierna till 7 400 kronor per år. Ett sådant återställande av stipendiesystemets rekryteringsfrämjande funktion skulle inneburet, att ifrågavarande anslag behövt vara 1 700 000 kronor större. För främjande av högre tekniska studier föreslås i statsverkspropositionen ett ökat antal licentiandstipendier, baserat på överstyrelsens för de tekniska högskolorna hemställan, varför här endast föreslås höjning av beloppen.

Om behovet av en vidgad och fördjupad forskarinsats torde full enighet råda. Vidare har den industriella och tekniska utvecklingen medfört ett ständigt växande behov av arbetskraft med vetenskaplig skolning utöver akademisk primärexamen. Samhällsvetenskapernas ökade betydelse inom såväl den offentliga som den enskilda sektorn medför krav på funktionärer med djupgående utbildning. Pressen, radion och televisionen ävensom andra organ för kunskapspridning — folkbildningsverksamhet, bibliotek, museer — utgör växande arbetsfält för licentiater och doktorer. Undervisningen på gymnasiestadiet kräver ökad tillgång till lektorskompetenta lärare. Dessutom bör framhållas, att bland dem som bedriver högre vetenskapliga studier måste rekryteras akademiska lärare på alla nivåer. Den allt kraftigare tillströmningen till universitet och högskolor ställer växande anspråk på lärarkaderns storlek. I en skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 november 1956 framhåller 1955 års universitetsutredning, att man kan räkna med en fördubbling av det erforderliga antalet akademiska lärare under kommande tioårsperiod.

Vi står här inför ett synnerligen betydelsefullt rekryteringsproblem. Det är f. n. inte möjligt att utan kännbara ekonomiska uppoffringar ägna sig åt studier och forskning på licentiand- och doktorandstadiet. Ökad skuldsättning, studiestörande tillfälliga förvärvsarbeten, orimligt låg levnadsstandard är alternativ, som här allför ofta måste kombineras. Inför sådana perspektiv framstår den snabbare och säkrare utkomsten på arbetsmarknaden som särskilt lockande. Men det moderna samhället har inte råd att låta forskningsbegåvade studerande av ekonomiska skäl överge sin vidareutbildning och fylla en funktion, som inte helt svarar mot deras kapacitet. Det kan nu inte längre få anstå med att helt förverkliga det ursprungliga syftemålet med licentiand- och doktorandstipendierna, nämligen att därtill lämpade personer skall kunna bedriva högre studier under åtminstone ett minimum av ekonomisk trygghet och utan att behöva skuldsätta sig ytterligare. Ett första steg mot detta mål synes vara att utbygga systemet med stipendier så, att de till antal och storlek kan fylla samma funktion som de gjorde då de inrättades.

Det måste också framhållas, för att citera 1945 års universitetsberedning, att licentianden och doktoranden med sitt bidrag till den vetenskapliga forskningen »gör samhället en tjänst av bestående värde», för vilket han rimligen måste anse sig ha rätt att bli kompenserad.

I årets statsverksproposition motiverar departementschefen det oförändrade anslaget med att 1955 års universitetsutredning f. n. har problemet om rekryteringen till högre undervisning under behandling, och han är därför inte beredd förorda några åtgärder på förevarande område. Det kan i detta sammanhang erinras om departementschefens uttalande i direktiven till nämnda utredning:

Tidpunkten torde nu vara inne att låta verkställa en allsidig och förutsättningslös prövning av universitetens och högskolornas uppgifter och behov i det moderna samhället. I första hand måste det därvid bli fråga om en långsiktig planering av de högre läroanstalternas fortsatta utbyggnad. Men jag

är samtidigt angelägen framhålla, att den av mig nu förordade utredningen icke bör få hindra prövning under tiden av universitetens och högskolornas framställningar mot bakgrunden av den dagsaktuella situationen.

Att döma av ovan nämnda skrivelse synes f. ö. universitetsutredningen ha hunnit så långt i sitt arbete, att den bör — oberoende av de överväganden utredningen har att göra i ett vidare perspektiv — kunna lämna besked om sina synpunkter på här föreslagna omedelbara åtgärder.

Den dagsaktuella situationen är sådan, att antalet per år avlagda licentiat-examina och disputationssprov inte undergått någon märkbar förändring sedan senaste världskriget. Antalet avlagda primärexamina har under denna tid, som framhållits, ungefär fördubblats. Denna markanta och för samhällets utveckling svårt hämmande eftersläpning måste snarast möjligt föranleda kraftiga åtgärder i rekryteringsfrämjande syfte. Ingenting kan stå att vinna på att avvakta universitetsutredningens förslag. Som ovan framhållits kommer detta med största sannolikhet att förutsätta en väsentlig utökning av lärarpersonal med vetenskaplig utbildning vid universiteten och högskolorna. Om denna arbetskraft inte redan nu börjar sin högre utbildning, kommer effekten av de av utredningen föreslagna åtgärderna att fördröjas. Därmed eftersättes ytterligare samhällets redan nu på alla områden växande behov av vetenskapligt högt utbildade funktionärer. En upprustning till tidigare nivå av de rekryteringsfrämjande åtgärderna på detta område måste bli förutsättningen och utgångspunkten för de åtgärder, som universitetsutredningen kommer att föreslå. Det är därför synnerligen angeläget att redan för nästa budgetår kraftigt öka anslagen till stipendier för högre studier.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställas,

att riksdagen måtte besluta att under åttonde huvudtiteln till Gemensamma universitetsändamål: Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier för budgetåret 1957/58 anvisa ett med 1 700 000 kronor förhöjt reservationsanslag av 3 380 000 kronor; samt

till Gemensamma ändamål vid de tekniska högskolorna: Stipendier för främjande av högre tekniska studier för budgetåret 1957/58 anvisa ett med 28 000 kronor förhöjt reservationsanslag av 148 000 kronor.

Stockholm den 23 januari 1957

C. G. Regnéll

Jean Braconier

Bertil von Friesen